

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA

ČASOPIS INSTITUTA ZA CRKVENU POVIJEST
KATOLIČKOGA BOGOSLOVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

God. XLI

Zagreb, 2017.

Broj 79

rasprave i prilozi

UDK 271.36(497.5Zadar)“17/18”
232.931(497.5-3.191.2Dalmacija, srednja)“17/18”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 25. studenoga 2015.

Prihvaćeno za objavljivanje: 10. svibnja 2016.

KAPUCINSKI TRAGOVI U ZADRU TIJEKOM 18. I 19. STOLJEĆA

Zdenko DUNDOVIĆ, Zadar

U radu se na temelju arhivske građe Državnog arhiva u Zadru i Arhiva Zadarske nadbiskupije razmatra prisutnost franjevac kapucina u gradu Zadru u hospiciju vezanom za svetište Gospe od Zdravlja. Poticaj prikupljanju dokumentacije i njejoj analizi proizišao je iz činjenice da u hrvatskoj crkvenoj historiografiji gotovo i nema spomena o djelovanju kapucina na prostoru Zadarske nadbiskupije. Cilj rada je prikazati povijesni tijek kapucinske nazočnosti u Zadru i rasvijetliti pastoralnu djelatnost otaca kapucina tijekom 18. i 19. stoljeća.

KLJUČNE RIJEČI: *kapucini, Gospa od Zdravlja, 18. i 19. stoljeće, Zadar, nadbiskup Vicko Zmajević.*

Uvod

U svom djelu *Zara Cristiana* zadarski arhidakon i crkveni povjesničar Carlo Federico Bianchi navodi da je još 1593. godine zadarski nadbiskup Alojzije Molina zatražio da se kapucini dovedu u Zadar, ali do toga tada nije došlo.¹ To je namjeravao i njegov nasljednik Minucije Minucci (1596. – 1604.), koji je za korizmu 1597. godine pozvao u Zadar svog prijatelja fra Jerolima iz Šibenika, poznatog kapucinskog propovjednika iz samostana u Ankoni, no on je bio spriječen. Nadbiskup Minucci je zbog pomanjkanja klera u nadbiskupiji namjeravao otvoriti isusovački kolegiji ili kapucinski samostan. To saznajemo iz

¹ Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, vol. 1, Zadar, 1877., str. 522.

pisma nadbiskupa Minuccija kardinalu Cinziju Aldobrandiniju o samostanima na teritoriju pod turskom vlašću.²

Prvi tragovi kapucinske nazočnosti u Zadru zabilježeni su u spisima generalnih providura za Dalmaciju i Albaniju. Generalni providur Antonio Priuli terminacijom od 22. listopada 1667. godine određuje da se imena dvaju kapucina, koji se u zadarskoj vojnoj bolnici brinu za pastoral bolesnika upišu u popis zaslužnih građana grada (*Rolo dei Benemeriti*) Zadra te da im se osigura potrebno za život po rukama Petra Cerinija, trgovca u gradu Zadru, kako bi mogli nastaviti svoj hvalevrijedan rad u bolnici na opću korist.³ Naime, još od Lepantske bitke,⁴ a napose tijekom Kandijskog rata (1645. –1699.) i Morejskog rata (1684. –1699.) kapucini preuzimaju duhovnu skrb za vojnike Mletačke Republike diljem prostora na kojem se odvijaju sukobi između Mlečana i Osmanskog Carstva.⁵ U to je vrijeme grad Zadar političko, upravno, vojno i gospodarsko središte najvećeg dijela istočnojadranske stečevine Mletačke Republike, a generalni providur sa sjedištem u Zadru nadređen je i drugim mletačkim pokrajinskim upraviteljima, onima Mletačke Istre i Mletačke Albanije. Stoga ne začuđuje da tijekom Kandijskog rata Zadar postaje bastion mletačke opstojnosti, a samim time i najmnogoljudnija vojarna za vojnike i časnike.⁶ Velik broj ranjenih vojnika iziskivao je duhovnu skrb u svrhu podizanja morala, o čemu je Mletačka Republika vodila osobitu brigu, a nositelji toga dušobrižništva bili su upravo kapucini. Iz dokumenta nije razvidno gdje su ta dva kapucina u to vrijeme u Zadru obitavala ni iz kojeg su smjera u Zadar pristigli te se ne može govoriti o nekom obliku kapucinskog hospicija u Zadru tijekom 17. stoljeća. Ipak, u Matici krštenih župe sv. Stošije u Zadru za godine od 1622. do 1652. stoji podatak da je fra Bartolomej kapucin 16. rujna 1647. godine krstio Ahmeta, sinčića Derviša Livakovića i njegove žene Kadize, pod imenom Bartol,⁷ što govori o nazočnosti kapucina u Zadru i prije datuma zapisanog u spisima generalnih providura. Vjerojatno je fra Bartolomej bio u to vrijeme u službi mletačke vojske ili vojne bolnice u Zadru.

Kapucinski hospicij i svetište Gospe od Zdravlja u 18. stoljeću

Prvi hospicij otaca kapucina u Zadru vezuje se uz ime nadbiskupa Vicka Zmajevića i svetište Gospe od Zdravlja (*Beata Vergine della Salute del Castello*)⁸ i ustanovljen je u

---

² Alberto MARANI, *Atti pastorali di Minuccio Minuci Arcivescovo di Zara*, Roma, 1970., str. XV i XVIII.

³ Državni arhiv u Zadru (dalje: HR-DAZD-1), *Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju, Antonio Priuli 1667–1669*, kut. 30, knj. 2, fol. 448.

⁴ Lovorka ČORALIĆ – Ivan PRIJATELJ PAVIČIĆ, »Ivan iz Vrane – mletački admiral u Lepantskom boju (1571.)«, *Povijesni prilozi*, br. 29, Zagreb, 2005., str. 142.

⁵ Milan IVANIŠEVIĆ, »Splitski nadbiskup Leonardo Bondumier, Vranjičani i kapucini«, *Tusculum*, br. 1, Solin, 2011., str. 169; Zdenko Tomislav TENŠEK, »Kapucini, katolički red u svijetu i kod nas«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 12-13, Zagreb-Varaždin, 2001., str. 107; Arsen DUPLANČIĆ, »Prvi boravak kapucina u Splitu (1682–1875)«, *Croatia christiana periodica*, god. 17, br. 31, Zagreb, 1993., str. 129–130.

⁶ Usp. Lovorka ČORALIĆ, »Mletački časnici, svećenici, građani – tragom Barana u Zadru (XVII.-XVIII. stoljeće«, *Radovi Zavoda za povijesni znanosti HAZU u Zadru*, sv. 50, Zadar, 2008., str. 147–148.

⁷ Arhiv Zadarske nadbiskupije (dalje: HR-AZDN-43), *Zbirka matičnih knjiga i parica matičnih knjiga Zadarske nadbiskupije*, Matica krštenih župe sv. Stošije za 1622. – 1652., fol. 113v.

⁸ Dugo se ta crkva u narodu nazivala Gospa od Kaštela. Mi se u ovom radu služimo današnjim uvriježenim nazivom za tu crkvu – Gospa od Zdravlja.

18. stoljeću, točnije dukalom mletačkog Senata od 1. prosinca 1736. godine.⁹ Iz izvješća generalnog providura Daniela Dolфина mletačkom Senatu saznajemo kako su kapucini te godine pozvani u Zadar zbog poteškoće pronalaska jednog svećenika koji bi prihvatio tešku službu kapelana vojne bolnice¹⁰ nakon smrti prijašnjeg kapelana, a na prijedlog zadarskog nadbiskupa Vicka Zmajevića koji je, slijedeći primjer takve kapucinske pastoralne zauzetosti u Splitu, držao potrebnim dolazak otaca kapucina u Zadar, ne samo na korist vojnika Serenissime nego i pučanstva grada Zadra.¹¹ Kako je već navedeno, i u to je vrijeme Zadar napučen vojnicima i generalni providur izvještava Senat da broj ranjenih vojnika iz dana u dan raste te je nužno pronaći smještaj i crkvu za dvojicu kapucina koji bi jačali duh mletačke vojske i bili na raspolaganju vjernicima za svetu ispovijed i duhovno vodstvo.¹² Nadbiskup Vicko Zmajević i generalni providur Daniel Dolfin drže da je za tu svrhu najpogodnija crkva Gospe od Zdravlja s obzirom da je uz nju smješten stan namijenjen njenom kapelanu, a trenutno je slobodan i napušten. Na taj kapelanov stan naslanjala se ubožnica sastavljena od sedam manjih kućica, u kojima je obitavalo sedam siromašnih i bespomoćnih starica, a pripadale su ostavštini obitelji Renessi¹³ čiji su pravni sljednici bili zadarski knez Franjo Antonio Fanfonja, knez Anzolo u ime kneza Franje Benje i Zorzi Salamon pok. Bartola u ime svoje i sestre Marije Marconi, nastanjene u Veneciji. Taj je hospital generalni providur odredio prenamijeniti, zajedno s kapelanovim stanom, za izgradnju kapucinskog hospicija, uz obvezu izgradnje novih, ekvivalentnih kuća za siromašne starice na drugom mjestu u gradu. Kako je u to vrijeme generalni providur imao potpunu i neograničenu vlast – sudsku, upravnu, vojnu i crkvenu¹⁴ – prionulo se ostvarenju pokretanja kapucinskog hospicija uz crkvu Gospe do Zdravlja. Dana 21. travnja 1737. godine prokurator crkve Gospe od Zdravlja Antonio Ghirardin Kalcina i Antonio Guerini potpisali su izjavu kojom se odriču i slobodno prepuštaju kuću u blizini svetišta u korist izgradnje kapucinskog hospicija te se kapucinima na korištenje ustupa crkva Gospe od Zdravlja i njena sakristija, zadržavajući pritom pravo zadarskom nadbiskupu duhovne ovlasti nad rečenom crkvom, a njenim sadašnjim i budućim prokuratorima nadgledništvo i *jus temporale*,¹⁵ kao i pravo na bogoslužje aktualnom kapelanu svetišta i njegovim nasljednicima prema starom običajnom pravu.¹⁶ Dana 22. travnja 1737. godine pristupio je u ured Tajništva generalnog providura knez Franjo Antonio Fanfogna odričući se svog dijela spomenute ostavštine Renessi i onoga kneza Franje Benje, svog rođaka, u korist izgradnje kapucinskog hospicija u zamjenu za nekretninu jednake vrijednosti na koju polaže pravo

⁹ HR-DAZD-1, *Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju, Daniel Dolfin 1735–1738*, kut. 111, knj. I., fol. 182–184.

¹⁰ C. F. BIANCHI, *Zara Cristiana*, str. 522.

¹¹ HR-DAZD-1, *Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju, Daniel Dolfin 1735–1738*, kut. 111, knj. I., fol. 182.

¹² *Isto*, fol. 182.

¹³ C. F. BIANCHI, *Zara Cristiana*, str. 521.

¹⁴ Šime PERIČIĆ, *Dalmacija uoči pada Mletačke Republike*, Zagreb, 1980., str. 25.

¹⁵ *Jus temporale* ovdje označava nadležnost upravljanja приходima crkve. O tome Bianchi kaže: *Fu loro concessa la vicina chiesetta per la celebrazione della s. messa e per l'amministrazione de' ss. Sacramenti. Non cessarono perciò nè il cappellano, nè i procuratori, ma continuarono quest' ultimi ad amministrare le rendite, e quello a celebrare le funzioni di metodo.* C. F. BIANCHI, *Zara Cristiana*, str. 376.

¹⁶ HR-DAZD-1, *Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju, Daniel Dolfin 1735–1738*, kut. 111, knj. I., fol. 183.

vlasništva i koja ima biti izgrađena u što kraćem roku.¹⁷ Dana 25. travnja 1737. godine isto je učinio i Zorzi Salamon u svoje ime i u ime svoje sestre Marije Marconi. Istoga su dana u Tajništvo generalnog providura pristupili Antonio Ghirardin Kalcina i braća Markantun i Ivan Krstitelj Lantana, koji su dogovorili zamjenu dvaju zemljišta za potrebe izgradnje kapucinskog hospicija. Riječ je o zemljištu koje se nalazilo jugozapadno od kuće stanovanja kneza Kalcine i vrtu koji se nalazio jugozapadno od svetišta Gospe od Zdravlja, a prema ispravi od 16. lipnja 1699. godine bio je u trajnom zakupu s godišnjom daćom od dvije kokoši. Rečeni ustupaju ta zemljišta za potrebe izgradnje sedam kućica za siromašne starice koje su izmještene iz ubožnice Renessi u korist izgradnje kapucinskog hospicija.¹⁸ Iz navedenog proizlazi da su zadarski uglednici rado podržali dolazak kapucina, što govori o duhovnom ugledu koji su kapucini uživali u crkvenim i svjetovnim krugovima promatranog razdoblja.

Završetkom pravnih poslova između navedenih stranaka u Tajništvu generalnog providura konačno je, na temelju dukale od 1. prosinca 1736. godine, dana 30. travnja 1737. godine generalni providur Daniel Dolfin izdao terminaciju kojom se određuje sljedeće:

- dvojica kapucina koje su nadređeni poslali u Zadar u službu ranjenim vojnicima u zadarskoj bolnici imaju trenutačno sve potrebne privole koje im je udijelio zadarski nadbiskup za slobodno korištenje crkve Gospe do Zdravlja (*Beata Vergine della Salute del Castello*) i njene sakristije za slavlje svete mise i slavlje sakramenta svete ispovijedi kao i za vršenje svete službe pridržane vlastitom redovničkom životu, uz zadržavanje prava duhovne ovlasti nad svetištem pridržanom zadarskom nadbiskupu, pravo nadgledništva i *jus temporale* pridržanog prokuratorima crkve i pravo bogoslužja kapelanima rečene crkve prema starom običajnom pravu;
- za uzdržavanje rečenih dvaju kapucina fiskalna će komora izdvajati svakome po 30 lira mjesečno za uzdržavanje i prehranu kako bi mogli nesmetano revnovati za duhovno dobro bolesnih vojnika i uzdizati molitve za očuvanje i širenje Privedre Republike;
- za potrebe stanovanja dvojice kapucina izgradit će se prema odredbi na mjestu kapelaneve kuće i ubožnice koje su u blizini crkve Gospe od Zdravlja (*Beata Vergine della Salute del Castello*) hospicij u koji će *pro tempore* nadređeni slati redovnike za službu duhovnika u vojnoj bolnici;
- konačno, izgradit će se nove kućice uz zid kuće gospodina Kalcine za potrebe smještaja sedam siromašnih starica koje su izmještene iz kuće Renessi.¹⁹

Iste su godine započeli radovi na izgradnji hospicija otaca kapucina te je on, prema Biacniju, dovršen 1739. godine,²⁰ dok Raukar i suradnici navode da je hospicij podignut 1737. godine, navodeći pritom da je samostan detaljno opisan u Memovu katastiku iz kojeg se

---

¹⁷ *Isto*.

¹⁸ *Isto*, fol. 184.

¹⁹ HR-DAZD-1, *Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju, Daniel Dolfin 1735–1738*, kut. 111, knj. I., fol. 183–183.

²⁰ Carlo Federico BIANCHI, *Fasti di Zara*, Zara, 1888., str. 107.

saznaje da je kapucinski hospicij bila *jednokratna zgrada s mansardom, s popločanim dvorištem i trijemom*.²¹

Tragom historiografskih podataka o kapucinima u Hrvatskoj u Znanstvenoj knjižnici u Zadru ukazano mi je na djelo kapucinskog povjesničara fra Arcangela Calija *I Cappuccini e La Vergine della Salute di Zara in Dalmazia*.²² Djelo je tiskano u Messini 1901. godine kao ekstrakt franjevačkog godišnjaka iz Milana. U djelu se donosi povijesno-pripovijedalački prikaz dolaska kapucina u Zadar u 18. stoljeću sve do Francuske uprave u Dalmaciji i njihova odlaska iz Zadra. Iako se u djelu ne navode nikakvi povijesni izvori, već je pisano pripovijedalačkom formom, usporedbom Calijevih zapisa i dokumenata generalnih providura u Državnom arhivu u Zadru zamjetno je da Cali piše na temelju, najvjerojatnije, arhivskih dokumenata venecijanske kapucinske provincije. U ovom će radu ti zapisi poslužiti boljem rasvjetljavanju zasluga nadbiskupa Vicka Zmajevića za dolazak kapucina u Zadar i izgradnju njihova hospicija te boljem razumijevanju benevolentnosti Zadrana prema kapucinima. Cali navodi da je izbor Vicka Zmajevića za zadarskog nadbiskupa bio izraz dobrote Svete Stolice. Naziva ga čovjekom znanja i kreposti koji je svetim primjerom i riječju bio dobar pastir iz evanđelja koji ljubi svoje ovce i spreman je dati život i krv za njih.²³ S obzirom da se u Zadru stoljećima štovao kult Gospe od Zdravlja (*Beata Vergine della Salute del Castello*),²⁴ sam je nadbiskup Zmajević uložio truda u obnovu te crkve i 20. listopada 1725. godine svečano je posvetio i u njoj izgradio za sebe grobnicu, o čemu izvješćuju i Bianchi²⁵ i Cali,²⁶ s tim da potonji navodi 1732. kao godinu posvećenja. Zalaganjem nadbiskupa Zmajevića crkva Gospe od Zdravlja pripojena je bazilici sv. Ivana Lateranskog u Rimu 17. lipnja 1726. godine te je snagom toga pripojenja obdarena mnogim oprostima za vjernike.²⁷ Cali dalje navodi da je Zmajevićeva ideja bila pozvati kapucine u svetište Gospe od Zdravlja kako bi se u Zadru pojačao kult štovanja Majke Božje,²⁸ u čemu je imao podršku mnogih uglednih Zadrana. Prema Caliju, provincijal venecijanskih kapucina odbio je prvi poziv nadbiskupa Zmajevića zbog raspršenosti mnogih redovnika diljem stečevine Mletačke Republike u službi duhovnika u vojnim bolnicama.²⁹ No, ustrajnost nadbiskupa Zmajevića rezultirala je provincijalovim pristankom te su kapucini konačno došli u Zadar. Cali navodi da je uz svetište podignut mali hospicij ljubavlju i zalaganjem nadbiskupa Zmajevića, ali i velikodušnošću Zadrana i mještana okolnih mjesta, što korespondira s dokumentima

²¹ Tomislav RAUKAR – Ivo PETRICIOLI – Franjo ŠVELEC – Šime PERIČIĆ, *Zadar pod mletačkom upravom 1409–1797*, Zadar, 1987., str. 548.

²² Arcangelo CALI, *I Cappuccini e La Vergine della Salute di Zara in Dalmazia*, Znanstvena knjižnica Zadar, Misc.C 9201, 33118. Zahvaljujem na dobroti gospođi Milenki Bukvić, koja me uputila na to djelo.

²³ Arcangelo CALI, *I Cappuccini e La Vergine della Salute di Zara in Dalmazia*, Messina, 1901., str. 8–9.

²⁴ O kultu i crkvi Gospe od Zdravlja više kod: C. F. BIANCHI, *Zara Cristiana*, str. 372–382; Petar KAER, *Il Santuario della Madonna del Castello in Zara*, Split, 1904.

²⁵ C. F. BIANCHI, *Zara Cristiana*, str. 374; C. F. BIANCHI, *Fasti di Zara*, str. 105.

²⁶ A. CALI, *I Cappuccini e La Vergine della Salute di Zara in Dalmazia*, str. 10.

²⁷ C. F. BIANCHI, *Fasti di Zara*, str. 107.

²⁸ A. CALI, *I Cappuccini e La Vergine della Salute di Zara in Dalmazia*, str. 9–10.

²⁹ *Isto*, str. 16.

generalnih providura, uz opasku da je šteta što nedostaju dokumenti kojima bi se prenijelo sjećanje potomcima.³⁰ U duhu pripovijedalačkog entuzijazma Cali, veliča goruću vjeru Zadrana koja je rezultirala oduševljenjem kada su prvi kapucini stupili u hospicij – »mladi, stari, plemići, pučani, učeni, neuki, bogati, siromašni, muškarci, žene, svi su u jedan glas pozdravljali nove apostole«³¹. Calijevo djelo u sebi sadrži i određenu apologetsko-promidžbenu potku s obzirom da se konstantno naglašavaju duhovne kreposti i apostolska postignuća kapucina koje u jednom trenutku naziva *sličnima anđelima na nebu*,³² što ne treba čuditi s obzirom da su kapucini u Dalmaciji uslijed jozefinizma i nastojanja oko reforme crkvenog života na području austrijske monarhije koncem 18. stoljeća i francuskog uplitanja u crkvene poslove početkom 19. stoljeća pretrpjeli znatnu štetu.³³ O tome govori i sam Cali na koncu svoga djela.³⁴ No, izuzmemo li pripovjedne literarne ukrase Calijevih zapisa, možemo se okoristiti povijesnim detaljima koji se relativno mogu potkrijepiti i arhivskim izvorima.

U obzir moramo uzeti neke pogreške kojima nam je uzrok nejasan, poput krivo navedenih godina već spomenute posvete crkve Gospe od Zdravlja u 18. stoljeću, zatim smrti nadbiskupa Vicka Zmajevića, koju Cali datira u 1741. godinu,³⁵ no činjenica da je smrću nadbiskupa Zmajevića zadarski puk izgubio »ljubljenog oca i budnog pastira, a siromašni kapucini dobročinitelja, brata i prijatelja« ostaje nepobitnom. Tijelo nadbiskupa Zmajevića sahranjeno je u crkvi Gospe od Zdravlja gdje su kapucini, kako kazuje Cali, tri dana održavali sprovodne obrede.³⁶

Cali donosi i svjedočanstvo o živoj vjeri zadarskog puka i stanovnika okolnih mjesta u zagovor Gospe od Zdravlja, o čemu navodi isječak iz privatnog pisma kapucina fra Fabija iz Udina koji kaže kako »u Zadru i njegovim selima još uvijek postoji živa vjera koja se očituje u stalnim milostima koju ovi duguju Majci Božjoj, a uzdarjem joj uzvraćaju«³⁷.

Djelatnost kapucina u Zadru tijekom 18. stoljeća

Kako je razvidno iz dokumenata generalnih providura u Zadru temeljna pastoralna djelatnost kapucina na prostoru Zadarske nadbiskupije, točnije u samom gradu, odnosila se na skrb o ranjenim vojnicima u zadarskoj vojnoj bolnici.³⁸ Tu je bolnicu Mletačka Republika podigla na vlastiti trošak zbog velikog broja vojnika koji se nalazio u Zadru tijekom Kan-

---

³⁰ *Isto*, str. 16.

³¹ *Isto*, str. 16–17.

³² *Isto*, str. 17.

³³ Stjepan ČOSIĆ, »Državna uprava u Dalmaciji i crkveni preustroj 1828./1830. godine«, *Croatica christiana periodica*, god. 34, br. 66, Zagreb, 2010., str. 51–66; Vicko KAPITANOVIĆ, »Hrvatska crkva pod francuskom vlašću«, *Croatica christiana periodica*, god. 18, br. 33, Zagreb, 1994., str. 135–166; Arsen DUPLANČIĆ, »Prvi boravak kapucina u Splitu (1682–1875)«, str. 129–136.

³⁴ A. CALI, *I Cappuccini e La Vergine della Salute di Zara in Dalmazia*, str. 24–27.

³⁵ Nadbiskup Vicko Zmajević preminuo je 11. rujna 1745. godine.

³⁶ A. CALI, *I Cappuccini e La Vergine della Salute di Zara in Dalmazia*, str. 19.

³⁷ *Isto*, str. 21–22.

³⁸ HR-DAZD-1, *Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju, Daniel Dolfin 1735–1738*, kut. 111, knj. I., fol. 183–183.

dijskog rata.³⁹ Tu su službu kapucini u Zadru obnašali sve do 6. rujna 1797. godine, kada je na snagu stupio dekret carskog i kraljevskog povjerenstva od 31. kolovoza iste godine da u civilno-vojnim bolnicama brigu o bolesnicima vode Braća dobročinitelji (bolnički red *fatebenefratelli*), s mjesečnim honorarom od pet dukata.⁴⁰

Kako navodi Bono Šagi »njihovu (kapucinsku) djelatnost ... možemo kratko ovako razvrstati: propovijedanje usmjereno na priprost, najvećim dijelom nepismen puk; ispovijedanje; briga i dvorenje bolesnika; dušobrižništvo zatvorenika, dušobrižništvo vojnika; misije među nekršćanima, osobito na prostorima Otomanskog carstva. ... Posebno su se u nekim krajevima isticali karitativnim radom (...) te jednostavnim propovijedanjem puku. U tu svrhu posebno su brigu posvećivali obrazovanju propovjednika i ispovjednika. Propovjednik i ispovjednik bilo je posebno zvanje u redu. Zvanje propovjednika se postizavalo nakon posebne škole i ispita po generalnim propisima Reda«. ⁴¹

Istraživanje i analiza dokumenata Arhiva Zadarske nadbiskupije za rečeno razdoblje iznjedrile su nove spoznaje o pastoralnom djelovanju kapucina u zadarskoj katedrali tijekom korizmenog vremena upravo u službi propovjednika i ispovjednika. Razvidno je da su zadarski nadbiskupi ili generalni vikari u vrijeme sedesvakancije tijekom 18. stoljeća povjeravali tu službu tijekom korizme upravo kapucinima. U radu su analizirani dokumenti od 1760. do 1805. godine s nedostatkom dokumenata iz godina 1761., 1765., 1766., 1767., 1768., 1769., 1771., 1780., 1786., 1789., 1791., 1792., 1797. te 1802. godine. Treba napomenuti da unutar arhivske građe nedostaju dokumenti iz vremena dolaska kapucina u Zadar 1736. pa do 1759. godine, upravo oni iz vremena upravljanja nadbiskupijom zadarskih nadbiskupa Vicka Zmajevića i Mate Karamana te to razdoblje nije bilo moguće razmatrati. No, slijedom redovitosti slanja zahvala zadarskih nadbiskupa ili generalnih vikara u vrijeme sedesvakancije kapucinskim provincijalima u Veneciju nije preuzeto zaključiti da su praksu održavanja korizmenih propovijedi i ispovijedi u Zadru kapucini činili od samog početka. Iz dokumenata saznajemo i neke povijesne datosti – imena kapucina koji su sudjelovali u korizmenim propovijedima i ispovijedima kao i imena kapucinskih provincijala te njihovo podrijetlo, tamo gdje su podaci navedeni. Također je razvidno da do 1780. godine (početak jozefinizma) korizmene propovijedi obavljaju uglavnom dvojica kapucina, a nakon te godine najčešće jedan.⁴² U tablici koja slijedi iznijet ćemo te podatke s datacijom dokumenta zahvale zadarskog nadbiskupa ili generalnog vikara u vrijeme sedesvakancije, imenom i podrijetlom kapucina propovjednika/ispovjednika te imenom i podrijetlom kapucinskog provincijala, tamo gdje se u dokumentu navodi njegovo ime. Imena kapucina su kroatizirana ondje gdje je to bilo moguće.

³⁹ Tea MAYHEW, »Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za Kandijskog rata (1645–1669)«, u: *Spomenica Josipa Adamčeka*, (ur. Drago ROKSANDIĆ – Damir AGIČIĆ), Zagreb, 2009., str. 243–262.

⁴⁰ Carlo Federico BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, sv. 2, Zadar, 2011., str. 407.

⁴¹ Bono Zvonimir ŠAGI, »Pastoralna djelatnost kapucina u Varaždinu«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 12-13, Zagreb – Varaždin, 2001., str. 166.

⁴² U tom razdoblju Red naglo pada zbog jozefinizma u Austro-Ugarskoj i Kulturkampfa u Njemačkoj. Z. T. TENŠEK, »Kapucini, katolički red u svijetu i kod nas«, str. 109.

Tablica 1. Datum, imena kapucina propovjednika i kapucinskih provincijala⁴³

Datum dokumenta zahvale	Propovjednik/ispovjednik	Provincijal
13. travnja 1760.	fra Antun iz Portogruara fra Vinko	
29. travnja 1762.	fra Anđelo Marija iz Venecije fra Jerolim iz Bassana	<i>fra Augustin iz Verone</i>
16. travnja 1763.	fra Josip iz Alloca fra Ivan Krstitelj iz Rosata	
10. svibnja 1764.	fra Pierluigi iz Venecije fra Fedele iz Conegliana	<i>fra Augustin iz Verone</i>
5. svibnja 1770.	fra Ignacije iz Venecije fra Ivan Krstitelj iz Schia	<i>fra Serafin iz Venecije</i>
28. travnja 1772.	fra Barnaba iz Caprile fra Ivan Krstitelj iz Schia	
20. travnja 1773.	fra Antun iz Pordenona fra Ivan Krstielj iz Schia	<i>fra Bernard iz Piove di Sacco</i> ⁴⁴
22. travnja 1774.	fra Gašpar, <i>gvardijan hospicija Gospe od Zdravlja</i> , iz Volargne (Verona)	
26. travnja 1775.	fra Serafin iz Conegliana fra Serafin iz Altissima	
18. travnja 1776.	fra Ferdinand iz Verone fra Ćiril iz Venecije	
22. travnja 1777.	fra Josip iz Alana	
24. travnja 1778.	fra Geminiano iz Roviga fra Filip iz Bassana	
3. svibnja 1779.	fra Gašpar iz Volargne (Verona)	
26. travnja 1781.	fra Fedele iz Zadra ⁴⁵	
24. travnja 1782.	fra Ferdinand iz Verone fra Felice iz Caprina	

⁴³ Dokumenti se nalaze u Arhivu Zadarske nadbiskupije pod oznakom: HR-AZDN-16/1, *Zadarska nadbiskupija/Metropolija, Prezidijalni i rezervatni spisi (Atti Presidiali), 1713./1922.*, Dopisivanje zadarskih nadbiskupa i generalnih vikara Registrum litterarum, kut. 1.

⁴⁴ Provincijal fra Bernard Bocchini iz Piove di Sacco imenovan je 28. rujna 1778. godine biskupom Zakynthosa i Kefalonije u Grčkoj. *Hierarchia Catholica Medii et Recetioris Aevi*, vol. 6, 1730.–1799., Padova, 1958., str. 160.

⁴⁵ Pravim imenom Nikola Busotti, rođen 8. rujna 1728. godine, sin kapetana Karla, piedmonstkog plemića u vojnoj službi Serrenisime, i Anne Zulatti, kćeri jednog trogirskog liječnika, podrijetlom iz Roviga. Školovao se u Florijevu sjemeništu u Zadru, za svećenika zaređen 1751. godine, mladu misu slavio u crkvi sv. Šimuna. Dana 21. rujna 1755. godine pristupio kapucinskom redu u samostanu u Veneciji, gdje je položio redovničke zavjete 21. rujna 1756. godine. Vidi više o fra Fedeleu na: [http://www.treccani.it/enciclopedia/fedele-dazara_\(Dizionario_Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/fedele-dazara_(Dizionario_Biografico)/) (posjećeno 21. studenoga 2015.). Vrlo učen kapucin, bio je teolog splitskoga nadbiskupa. Arsen DUPLANČIĆ, »Prvi boravak kapucina u Splitu (1682–1875)«, str. 132.

30. travnja 1783.	fra Antun iz Verone	
5. svibnja 1784.	fra Karlo Josip iz Bassana	
14. travnja 1785.	fra Massimo iz Venecije	
17. travnja 1787.	fra Alojzije iz Cavrina	<i>fra Vinko iz Asola</i>
18. travnja 1788.	fra Serafin iz Vicenze	
12. travnja 1790.	fra Pavao iz Conegliana	
18. svibnja 1793.	fra Michelangelo iz Bovolente	<i>fra Serafin iz Castelfranca</i>
12. svibnja 1794.	fra Fedele iz Schia	
20. travnja 1795.	fra Lovro iz Padove	<i>fra Jakov iz Venecije</i>
8. travnja 1796.	fra Alojzije iz Conselve	
29. travnja 1798.	fra Michelangelo iz Bovolente ⁴⁶	
28. svibnja 1799.	fra Idelfonso iz Verone ⁴⁷	<i>fra Marin iz Cadore</i>
20. travnja 1800.	fra Dominik Antun iz San Floriana	
11. travnja 1801.	fra Alojzije iz Caprina	
17. travnja 1803.	fra Massimo iz Venecije	
9. svibnja 1804.	fra Apolonije iz Cadore	
16. travnja 1805.	fra Serafin iz Vicenze	

Svi dokumenti kojima zadarski nadbiskupi ili generalni vikari u vrijeme sedesvakancije zahvaljuju kapucinskom provincijalu za slanje propovjednika i ispovjednika u Zadar, a riječ je o razdoblju od gotovo pola stoljeća, svjedoče o iznimno uspješnoj pastoralnoj praksi kapucina među zadarskim vjernicima tijekom korizme te se moli provincijala da i ubuduće šalje propovjednike na duhovnu korist zadarskoga vjerničkog puka. Također, valja zamijetiti da kapucinski propovjednici uglavnom nisu rezidentni redovnici kapucinskog hospicija u Zadru. Kasnije ćemo vidjeti da su zadarski kapucini, oni koji rezidiraju u hospiciju, pastoralno djelovali tijekom cijele godine i bili na raspolaganju nadbiskupu kada je bilo potrebno.

Navedeni dokumenti nam donose i tri izvješća zadarskih nadbiskupa o kapucinima, dva izvješća nadbiskupa Ivana Carsane od 8. svibnja 1785. godine i 25. kolovoza 1790. godine te jedno izvješće generalnog i kapitularnog vikara Ivana Đurovića u vrijeme

⁴⁶ Bianchi zapisuje kako je na prvi dan korizme 22. veljače 1798. godine propovijed održao prošlogodišnji propovjednik koji je još bio u Zadru, s obzirom da talijanski kapucin, koji je bio predviđen za tu godinu nije doputovao, iz čega zaključujemo da je fra Michelangelo iz Bovolente održao korizmenu propovijed i 1797. godine. Dana 4. ožujka 1798. godine konačno je iz Venecije stigao fra Serafin iz Bovolente i odmah započeo svoje korizmene propovijedi, kojima je nazočio i povjerenik von Thurn. Usp. C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, str. 411.

⁴⁷ Bianchi navodi da je fra Idelfonso iz Verone započeo korizmenu propovijed 14. veljače 1799. godine. C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, str. 415.

sedesvakancije od 10. siječnja 1804. godine.⁴⁸ Iz izvješća nadbiskupa Carsane od 8. svibnja 1785. godine saznajemo da je generalni providur Franjo Falier 11. travnja 1785. godine zatražio od nadbiskupa izvješće o redovničkim zajednicama na području Zadarske nadbiskupije. Između ostalog, nadbiskup Carsana kaže da u Zadru postoji hospicij otaca kapucina u kojem obitavaju dva svećenika koje je državna vlast postavila za dušobrižništvo ranjenih vojnika u civilno-vojnoj bolnici u Zadru. No, njihova djelatnost nije samo to, kaže Carsana, nego ih u prigodi došašća i ostalih izvanrednih događaja u gradu nadbiskup poziva u katedralu kako bi propovijedali riječ Božju, a ujedno su na raspolaganju građanima Zadra za svetu ispovijed. Isto izvješće o redovničkim zajednicama zatražio je generalni providur Angelo Diedo 18. kolovoza 1790. godine, a nadbiskup Carsana identično opisao djelovanje kapucina. Dakle, razvidno je da su rezidentni redovnici zadarskog kapucinskog hospicija tijekom cijele godine pastoralno djelovali ne samo u zadarskoj vojnoj bolnici nego i u katedrali, a osobito u crkvi Gospe od Zdravlja u ulozi ispovjednika zadarskog puka.

Osobito je zanimljivo treće izvješće o kapucinima generalnog i kapitularnog vikara Ivana Đurovića⁴⁹ u vrijeme sedesvakancije Zadarske nadbiskupije od 10. siječnja 1804. godine. Na zahtjev Vlade za izvještaj o duhovnoj skrbi u zadarskoj civilnoj bolnici generalni i kapitularni vikar izvještava kako je u prijašnjim vremenima duhovna skrbr u tadašnjoj vojnoj bolnici bila povjerenjena kapucinima »s jedinom razlikom što je dalmatinske (hrvatske) vojnike ispovijedao kapelan bratovštine sv. Jeronima«, s obzirom da kapucini nisu poznavali hrvatski jezik.⁵⁰ No kako više nema tih hrvatskih vojnika, poznatih pod imenom *oltremarini*,⁵¹ Đurović ne vidi razložnost imenovanja kapelana bratovštine sv. Jeronima u tu svrhu, a s obzirom da nijedan kapucin zadarskog hospicija nije s hrvatskog teritorija te ne može ispovijedati na hrvatskom jeziku, Đurović obrazlaže Vladi da je jedino smisljeno da se na tu dužnost postave duhovnici katedralne crkve koji poznaju hrvatski jezik, a koje bi trebala imenovati i potvrditi Nadbiskupska kurija u Zadru.

Cali tvrdi kako je uspostavom francuske uprave u Dalmaciji hospicij otaca kapucina ugašen na temelju Napoleonova zakona⁵² o ukinuću samostana i konfisciranju njio-

---

⁴⁸ HR-AZDN-16/1, *Zadarska nadbiskupija/Metropolija, Prezidijalni i rezervatni spisi (Atti Presidiali)*, 1713./1922., kut. 1.

⁴⁹ Kada je 8. prosinca 1800. godine u Zadru preminuo nadbiskup Ivan Carsana, zadarski je kaptol 17. prosinca 1800. godine aklamacijom izabrao arhidakona Ivana Đurovića za generalnog i kapitularnog vikara. C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, str. 418.

⁵⁰ O bratovštini sv. Jeronima u Zadru opširan rad napisale su: Lovorka ČORALIĆ – Nedjeljka BALIĆ NIŽIĆ, »Iz hrvatske vojne povijesti – Croati a cavallo i Soldati Albanesi, njihova bratovština i gradivo o njezinu djelovanju od 1675. godine do sredine XVIII. stoljeća«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, br. 24, Zagreb, 2006., str. 71–130.

⁵¹ »Riječ je o elitnim postrojbama pod stijegom Serenissime, u vrelima zabilježenim pod nazivom Oltramarini odnosno Croati a cavallo i Soldati Albanesi.« L. ČORALIĆ – N. BALIĆ NIŽIĆ, »Iz hrvatske vojne povijesti«, str. 73–74.

⁵² A. CALI, *I Cappuccini e La Vergine della Salute di Zara in Dalmazia*, str. 25. Cali zapisuje: Giorni di lutto e desolazione furono quelli dei Dalmati, in cui il giogo napoleonico imponeasi assai prepotente, e i cui soldati scesero nudi o semminudi nelle loro terre, e col bottino e lo spoglio, le misero a soquadro, destando terrore e morte. Colpiti dalla legge di soppressione 1805, i suoi conventi venivano chiusi e sparpagliati i pacifici abitatori; e nel commune disastro viene colpito il Santuario della Vergine, insieme all'Ospizio dei Cappucci-

vih dobara iz 1805. godine, a Bianchi da su kapucini 1807. godine napustili Zadar.⁵³ No, te podatke trebamo uzeti s rezervom s obzirom da se u arhivu Zadarske nadbiskupije čuva tablični prikaz stanja i župa Zadarske nadbiskupije od 1806. do 1811. godine, a identičan takav pregled u Državnom arhivu u Zadru u spisima Centralnog inspektorata za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara Dalmacije iz kojih je razvidno da su u Zadru prisutni kapucini još 1811. godine.⁵⁴ Navode se imena dvojice kapucina, fra Srećko (Fortunato) iz Cadore, zabilježen kao kapelan zadarske civilne bolnice, a umro je 1820. godine u 55. godini života, pokopan na groblju sv. Frane u Zadru, i Sigismund iz Belluna.⁵⁵ U dodatku Matice umrlih župe sv. Stošije u Zadru nalazimo ime još jednog kapucina. U dodatku matice nalazi se popis umrlih u zadarskoj civilnoj bolnici u kojem se navodi da je 13. siječnja 1817. godine primljen na liječenje fra Franjo Sigismund, sin Jakova, kapucin, koji je umro u 37. godini života 26. siječnja 1817. godine.⁵⁶

O nazočnosti kapucina u Zadru i nakon francuske uprave svjedočanstvo nalazimo u Duplančićevu radu u kojem se donosi vijest o ukidanju mletačke provincije i dekretu dvorske kancelarije u Beču od 22. lipnja 1820. godine kojim se kapucini iz Zadra, Splita, Hercegovog i Kotora pridružuju kustodiji samostana u Kopru.⁵⁷ U nedostatku sigurnih vrela zaključit ćemo ovaj dio rada konstatacijom da su kapucini u Zadru neprekidno djelovali u razdoblju od 1736. do 1820. godine.

Povratak kapucina u hospicij Gospe od Zdravlja u drugoj polovici 19. stoljeća

U Arhivu Zadarske nadbiskupije sačuvana je vrijedna građa prepiske zadarskog nadbiskupa Petra Dujma Maupasa (1862. – 1891.) s namjesništvom u Zadru koja se tiče ponovne uspostave kapucinskog hospicija uz svetište Gospe od Zdravlja sredinom 19. stoljeća. Naime, očito je da su u neko vrijeme tijekom prve polovice 19. stoljeća kapucini napustili hospicij kapucina u Zadru dok su svetištem Gospe od Zdravlja i dalje upravljali prokurator i njen kapelan, prema starim običajima. Njihova dugogodišnja nazočnost u Zadru tijekom 18. i početkom 19. stoljeća zasigurno je urodila osobitim duhovnim plodovima o čemu svjedoči dopis 78-ice uglednih zadarskih plemića i građana zadarskom nadbiskupu Petru Dujmu Maupasu od 12. rujna 1866. godine, kojim potpisnici traže ponovnu uspostavu kapucinskog hospicija uz crkvu Gospe od Zdravlja.⁵⁸ Poticaj takvoj reakciji zadarskih plemenitaša nalazimo u činjenici da su te

---

ni.; Emma FILIPPONI, »Venezia e l'urbanistica napoleonica: confisca e riuso degli edifici ecclesiastici tra il 1805 e il 1807«, *Arte in guerra: Venezia 1797–1815.*, *Engramma*, br. 3, Venezia, 2013., str. 31–32.

⁵³ C. F. BIANCHI, *Fasti di Zara*, str. 376.

⁵⁴ Josip CELIĆ, »Svjetovno svećenstvo i redovništvo u Zadru po službenom iskazu iz 1811. godine«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, br. 57, Zadar, 2015., str. 219.

⁵⁵ J. CELIĆ, »Svjetovno svećenstvo i redovništvo u Zadru po službenom iskazu iz 1811. godine«, str. 232. (U radu je netočno navedena paginacija iz Matice umrlih. Fra Fortunato je upisan pod rednim brojem 50. na fol. 113v.)

⁵⁶ HR-AZDN-43, *Zbirka matičnih knjiga i parica matičnih knjiga Zadarske nadbiskupije*, Zadar – Sv. Stošija, MKU XIII, Registar umrlih u zadarskoj bolnici.

⁵⁷ Arsen DUPLANČIĆ, »Prvi boravak kapucina u Splitu (1682–1875)«, str. 133.

⁵⁸ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata*, Fasc. I. 1/966., spis od 12. rujna 1866. godine.

godine u Zadru kapucini, na poziv nadbiskupa Maupasa, u zadarskoj prvostolnici održali korizmene propovijedi, a u rujnu se u gradu zatekao kapucinski provincijal tražeći utočište za neke kapucine koji su morali napustiti određene samostane i hospicije u provinciji.⁵⁹ Iz dopisa saznajemo da je prvi hospicij u 18. stoljeću podignut državnim i građanskim financijskim sredstvima o čemu je na mramornom kamenu iznad ulaznih vrata hospicija bilo uklesano svjedočanstvo: *Patribus Capucinis publica et privata pietas*. Napominje se nadbiskupu da su kapucini zadužili vjernike grada Zadra svojim propovijedima i duhovnom skrbi za ranjene vojnike. Ujedno se nudi i pomoć za uzdržavanje kapucina, kako se to činilo i u prošlosti, o čemu svjedočanstvo mogu dati mnogi Zadranici.

Zamolba zadarskih plemenitaša urodila je plodom te je zadarski nadbiskup, prema tadašnjim zakonskim odredbama, pokrenuo upravno-pravni postupak kod mjerodavnih vlasti. Dana 21. studenoga 1866. godine izvijestio je nadbiskup Maupas Općinsku upravu u Zadru o namjeri ponovne uspostave kapucinskog hospicija uz crkve Gospe od Zdravlja i prepuštanju te crkve na korištenje rečenim redovnicima.⁶⁰ Uslijedio je brz odgovor kneza Kuzme Benje Posedarskoga, zadarskog potestata, kojim se podupire nadbiskupova molba te se daje podrška takvoj inicijativi uz obećanje da će sam knez učiniti sve što je u njegovoj moći kako bi se kapucinski hospicij što prije otvorio na duhovnu korist građana Zadra.⁶¹ Opširnijim dopisom od 8. prosinca 1866. godine nadbiskup Maupas obratio se namjesništvu u Zadru. Pronicljiv, kakav je bio, nadbiskup Maupas obrazlaže zasluge otaca kapucina na duhovnom planu tijekom 18. stoljeća te posebno naglašava da financijska sredstva za ponovno otvorenje zadarskog hospicija i uzdržavanje kapucina ne namjerava potraživati od namjesništva, već će taj teret preuzeti na sebe nadbiskupija, crkvinarstvo zadarske katedrale te zadarska općina i građani koji su nesebično ponudili pomoć. Zauzvrat će ponovna nazočnost kapucina u Zadru ojačati javni moral, a njihov pastoralni rad biti usmjeren na odgoj gradske siročadi kojih se broj u gradu znatno povećao i potrebni su duhovnoga vodstva, što je također bila jedna od pastoralnih aktivnosti otaca kapucina u to vrijeme. Usto, kaže nadbiskup Maupas, nanovo bi zasjalo i svetište Gospe od Zdravlja uz već postojeće zdanje kapucinskog hospicija. Namjesništvo je prosljedilo nadbiskupov dopis nadležnom ministarstvu u Beč, koje je odbilo taj zahtjev zbog nedostatne sigurnosti da će se iznaći sredstva za uzdržavanje toga hospicija.⁶²

Nadbiskup Maupas je vjerojatno očekivao takav odgovor te je stupio u kontakt s provincijalom kapucina u Veneciji fra Andrijom Battaggijom, tražeći da mu pošalje uvjete s njegove strane za ponovno uspostavu hospicija u Zadru. Provincijal je naveo tri uvjeta:

---

⁵⁹ Iz dopisa nadbiskupa Maupasa pod brojem 1720 od 8. prosinca 1866. godine doznajemo da je riječ o samostanima austrijskih provincija Gorizije, Istre i Dalmacije u Splitu, Kotoru i Herceg Novom. HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata*, Fasc. I. 1/966.

⁶⁰ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata*..., spis br. 1701 od 21. studenoga 1866. godine.

⁶¹ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata*..., spis br. 2668 od 27. studenoga 1866. godine.

⁶² HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata*..., spis Namjesništva pod br. 1962/588 od 12. veljače 1866. godine.

1. broj kapucina u hospiciju ne smije biti veći od četiri, od čega trojica svećenika i jedan brat laik te se taj broj ne smije uvećavati bez prethodne privole civilnih i crkvenih vlasti;
2. neka se za kapucine osigura milostinja od misa i prihod od godišnjih propovijedi, što će maloj zajednici biti sasvim dovoljno za uzdržavanje s obzirom da ne smije posjedovati nikakvih stvari u duhu zavjeta siromaštva;
3. neka se barem jednom kapucinu, prema potrebi, povjeri duhovna skrb za ranjenike u bolnici, kao u prošlo vrijeme.⁶³

Nakon primljenog dopisa provincijala fra Andrije Battaggije nadbiskup Maupas uputio je još opširniji dopis carskom kraljevskom Ministarstvu bogoštovlja i nastave u Beč. Nadbiskup uvjerava ministarstvo da ne treba brinuti o sredstvima za uzdržavanje kapucina u Zadru s obzirom da njihov broj, prema priloženom dokumentu kapucinskog provincijala, neće biti veći od četiri. U svrhu uzdržavanja kapucina crkovenarstvo katedrale garantira godišnji prihod od milostinje u visini 370 forinti i 10 soldi, a nadbiskupska kurija za godišnje korizmene propovijedi izdvojit će 240 forinti, što čini sumu od 610 forinti. Tomu treba pripojiti i darove stanovnika grada, koji nikad nisu manjkali, u iznosu od 100 do čak i 200 forinti godišnje. Uzme li se u obzir skroman život kapucina i činjenica da druge redovničke zajednice, poput one u Goriciji ili Istri, imaju godišnji prihod od 110 forinti, proizlazi da će svaki zadarski kapucin godišnje dobivati 200 forinti za uzdržavanje, što je i više nego dovoljno za njihovo uzdržavanje. Time je nadbiskup Maupas eliminirao prigovor Ministarstva za bogoštovlje i nastavu o nedostatnim novčanim sredstvima za normalno funkcioniranje kapucinskog hospicija.

Kako bi odobrovoljio rečeno ministarstvo, nadbiskup dalje nastavlja iznositi povoljne činjenice kapucinske duhovne skrbi u Zadru. Naglašava kako je poznata duhovna skrb kapucina za bolesnike, uz to oni mogu biti od velike koristi župnicima, kojih ionako nedostaje, a narod kapucine gleda s udivljenjem i povjerenjem te bi od velike duhovne koristi bilo njihovo djelovanje na polju čudoređa i kršćanskog života. Svakako ne treba zanemariti ni činjenicu da u gradu Zadru ima velik broj napuštene djece, koja su neuka i prepuštena samima sebi, bez nadzora i vjerske pouke. Kapucini bi, zasigurno, znali preusmjeriti tu mladež očinskom ljubavlju i savjetom prema kršćanskoj pouci te ih poučiti raznim zanatskim umijećima. Konačno, time bi se poboljšao i status siromašnih građana toga grada, kaže nadbiskup.⁶⁴

Mudro sročeni dopis nadbiskupa Maupasa, a ponajprije činjenica da nije tražio financijsku pomoć za uzdržavanje kapucinskog hospicija, zasigurno je utjecao na odluku Ministarstva bogoštovlja i nastave koje je 30. rujna 1867. godine odobrilo ponovnu uspostavu kapucinskog hospicija u Zadru, s naglaskom da se ne očekuje nikakva financijska potpora otvorenju hospicija iz sredstava javnog fonda.⁶⁵ Primivši na znanje odluku Ministarstva, nadbiskup Maupas je odao na svetkovinu Bezgrešnog začeća BDM 1867. godine sve-

⁶³ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata...*, spis Provincijala br. 241 od 24. ožujka 1867. godine.

⁶⁴ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata...*, spis br. 530 od 9. travnja 1867. godine.

⁶⁵ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata...*, spis Namjesništva br. 14168/3770 od 18. listopada 1867. godine.

čani proglas o ponovnom otvorenju kapucinskog hospicija u Zadru uz crkvu Gospe od Zdravlja.⁶⁶

⁶⁶ *Petrus Domnius Maupas*

Divina miseratione et Sanctae Apostolicae Sedis Gratia Archiepiscopus Jadrensis Dalmatiae Metropolita, Solis Pontificis Assistens, Sacrae Caes. Reg. Apostolicae Majestatis Intimis Consilii etc. etc. etc.

Ad Perpetuam Rei memoriam.

Quae adjuvante Domino in hac Urbe Nostrae Residentiae, et in tota Diocesi Nobis concredita ad majus religionis incrementum morumque honestatem bene cedere possit animo meditantes, inter caetera illud subit Clero hujus Metropoleos, qui animarum curae deputatus existit, strenuos collaboratores et Operarios ex alio quoque Ordine regulari adjungere, qui eidem praesertim in aeducanda juventute in religionis Doctrina, et in assistendis infirmis et moribundis diu noctuque praesto esse possint. Cum hoc opus pietatis et misericordiae jam initio saeculi elapsi Patres Capucinos Ordinis S. Francisci Assisiatis praestitisse optime noverimus, cujus in Dies ipsi hujus Civitatis incolae grato animo recondantur; optimam consilium esse duximus antiquum Hospitium, penes Ecclesiam B. M. Virginis in templum praesentatae, quod iisdem superioribus annis publica et privata pietas erigendum et aperiendum curaverat, et quod ob varias temporum vicissitudines jam initio hujus saeculi religiosus destitetur denuo praedictis restituere, et aliquot Fratres Ordinis ipsius revocare.

Haec interea Nobis meditantibus, multi ex fideli populo precibus et supplicationibus desuper porrectis ut eadem perficiamus animum addiderunt.

Festinanter igitur Nos convertimus ad Ad. R. Patrem Andream Ministrum Provinciale Capucinatorum Provinciae Venetae S. Antonii, quatenus de numero Fratrum, et de conditionibus quibus istorum mittendi forent Nos edocere velit; quod idem etiam scripto Nobis porrecto die 24 Martii currentis anni No. 241/p.p. revera praestitit, nostra pacta et conventa respective acceptando quae ad religiosorum sustentationem et munera excendenda referuntur; quae omnia validis documentis exarata in hac Nostra Meropolitana Curia asservantur videlicet.

- 1. Tres Sacerdotes ordinis praedicti una cum frates laico in supradicto hospicio commorari debent in posterum, ita tamen ut numerus ita stabilitus sine praevia licentia postestatis ecclesiasticae et civilis augeri nullo pacto possit.*
- 2. Unus saltem eorum in auxilium curae spiritualis Nosocomii civilis istius civitatis opportune deputabitur, prout anteriori consuetudine cautum fuserat.*
- 3. Elaeosinas pro missis et functionibus in supradicta Ecclesia per annum celebrandis a Consilio fabricae hujus Basilicae Metropolitanae (quae ad id se obstrinxit tenore tabulae fundationum Nobis exhibitae) in summa flor. 370, et decem solidorum recipient, nec non ab Ordinario Jadrensi pro tempore existenti aliam summam florenorum 240, ad titulum elemosinae pro verbi divini predicatione quadragesimali in hac Metropolitana ab uno ex patribus ipsis sustinenda. Auxilia adventitia ex parte Civici Magistratibus, et fidelis populi, iis operariis fidelibus, sua mercede dignis non desunt, juxta illorum seraphici Patris praedictionem, quae saeculorum lapsu ad haec nostra tempora confirmata fuit.*

Rebus, divina ope eo perductis, cum utriusque partis plena acceptance, Nos cum S. Caes. Reg. Majestatis Gubernio collatis consilii, quae optimum effectum sortita, sunt, prout Nobis ab hoc Excelso Provinciae Regimine die 18 Octobris anni curr. No. 14168/3770 notificatum fuit, nihil magis in votis habemus quam quae cum Domino incepta sunt Ejus auspiciis etiam ad desideratum finem perducere.

Invocato igitur Omnipotentis Dei auxilio et Divinae Matris Mariae sine labe originali concepta ope, S. Anastasiae Martyris hujus Archidioecesis Patronae, B. Patris Francisci et omnium Patronorum Nostrorum Caelesticum suffragio Auctoritate Nostra Ordinario tenore praesentium, Hospitium Patrum Capucinatorum ut supra dicitur, cum conditionibus jam superius expressis solemniter aperimus, et illud Familiae Religiosae Istius Ordinis Provinciae supradictae quoadusque Deo C. M. adjuvanti in hac urbe Moraliter in usum concedimus, et damus, monentes Superioram Ordinis ad quem spectat, ut Religiosos ipsos quantocumque cum benedictione in hanc Urbem mittere maturet, fructum haud exiguum in hac spiritali messe, prout speramus, reportaturos.

Datum Jaderae ex Nostra Residentia Archiepiscopali in Faesto Immaculae Conceptionis B. M. V. anni 1867.

Petrus Domnis Archiepiscopus m/p

Gregorius Raicevich, Canonicus hon. Ab Actis archiep. HR-AZDN-16/2, Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata..., proglas od 8. prosinca 1867. godine.

Kapucini su se tako konačno 24. veljače 1868. godine svečano uselili u svoj stari hospicij, u crkvu Gospe od Zdravlja.⁶⁷ O tome je nadbiskup Maupas, slijedeći zakonske odredbe, izvijestio namjesništvo u Zadru iz kojega saznajemo da su u zadarski hospicij došli kapucini venecijanske provincije fra Fortunato Calligaro-Pelliza iz Cadore, u svojstvu predstojnika hospicija, fra Benedikt Ceschia iz Udina, fra Inocent De Battisti iz Villafranca kraj Verone i brat laik fra Serafin Zampero, uz predočenje dozvola za ispovijed vlastitog provincijala,⁶⁸ čime je kapucinski hospicij u Zadru i službeno započeo s djelovanjem u drugoj polovici 19. stoljeća.⁶⁹ Ostalo je još riješiti crkveno-pravne odnose kojima se kapucinima ustupa na korištenje crkva Gospe od Zdravlja, što je nadbiskup Maupas učinio dopisom predstojniku kapucinskog hospicija⁷⁰ crkovinarstvu metropolitanske crkve u Zadru i zadarskom kanoniku don Pašku Randiju, tadašnjem katedralnom župniku.⁷¹ Na zahtjev nadbiskupa Maupasa crkovinarstvo metropolitanske crkve u Zadru odaslalo je predstojniku kapucinskog hospicija promemoriju o misnim i liturgijskim obvezama u crkvi Gospe od Zdravlja te o prihodima i rashodima istih. Tako saznajemo da se u crkvi Gospe od Zdravlja svake nedjelje i svetkovine ima slaviti dnevna misa u 5.00 sati za dobročinitelje (*pro benefactoribus*) s pjevanjem poslanice i evanđelja na hrvatskom jeziku (*con canto Illirico*), za koju crkovinarstvo osigurava prihod od 80 soldi, i u 9.30 sati za sve vjerne (*pro devotis*), za koju prihod u visini 70 soldi osigurava kapelan crkve Gospe od Zdravlja iz osobnih priloga vjernika. Svake subote ima se izložiti presveti oltarski sakrament, s euharistijskim blagoslovom, a satnica se određuje zavisno o godišnjem dobu. Pritom se ima dati trojici službenika 60 soldi, orguljašu 20 soldi, sakristanu 50 soldi, svakom kantoru po 10 soldi i solistu 10 soldi. Te troškove također pokriva kapelan svetišta. Uz to, dvije su zakladne obveze, zaklada Pellegrini-Danielli s obvezom slavljenja 61 mise tromjesečno s prihodom od 52 i pol solda, na račun crkovinarstva, s napomenom da će u prvom tromjesečju 30 misa slaviti celebrant profesor Valentić, a za namiru se brine crkovinarstvo. Druga zaklada je ona Franje Bianchija s obvezom slavljenja triju misa s prihodom od 3 forinte i 12 i pol soldi za svaku prema zakladnici, za što crkovinarstvo plaća celebrantu 1 forintu,

⁶⁷ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, str. 442.

⁶⁸ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata...*, spis br. 379 od 25. veljače 1868. godine.

⁶⁹ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata...*, spis br. 371 od 26. veljače 1868. godine; spis Namjesništva br. 3281 od 31. ožujka 1868. godine; spis br. 633 od 16. travnja 1868. godine.

⁷⁰ No. 400

Petrus Archiepiscopus

Adm. Rev. Patri Superiori Locali Hospitii Iadrensis Fratrum Capucinatorum pro tempore esistenti salutem a Dno sempiternam.

Duo falubrius et expeditius R. Patres Cappucini hujus Hospitii, cui praces, sacrum Ministerium explere possint et valeant, Ecclesia B. Mariae Virginis in Templum praesentatae hujus Metropolitanae Basilicae succursalis, lisdem quousque in hac urbe commarabuntur, auctoritate Nostra Ordinaria, tenore praesentium assignatur, ejusdemque directio Ad. Rev. Praesidi penes Hospitium praedictum pro tempore existenti conceditur. Iste, cum sodalibus Ordinis, curabit omnia quae ad vigilem custodiam et ad decorem Sacrae Aedis referuntur, et functiones divini cultus, juxta hisce adnexam Tabulam pervoluet, in ceteris omnibus quae oeconomicam administrationem Sanctuarii praedicti attinent a Consilio Fabbricae hujus Metropolitanani Templi dependendo.

Datum ab Archieppali Curia

Jaderae Kat. Martii 1868.

Petrus Domnii Archiepiscopus

⁷¹ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata...*, spis br. 400 od 1. ožujka 1868. godine.

đakonu i subđakonu 80 soldi, sakristanu 52 i pol solda i kantorima 80 soldi. Prema oporuci te se mise trebaju slaviti tijekom godine u dan i unaprijed dogovoren sat s nasljednicima oporučitelja kako slijedi:

1. u razdoblju od 17. do 24. kolovoza za oporučitelja Franju Bianchija;
2. u osmini Svih svetih u studenome;
3. u osmini blagdana Gospe od Zdravlja u studenome

Tijekom godine u crkvi Gospe od Zdravlja obvezatne su pjevane svete mise na blagdane i svetkovine koje plaća crkvinarstvo. Na tim misama obvezatno je prisutan orguljaš jer ga crkvinarstvo za to plaća. Način pjevanja misa određen je izrazima *in simple* i *in terzo*. Prvi izraz označava jednostavnu pjevanu misu bez asistencije, a drugi svečanu pjevanu misu s asistencijom. Na Uskrs, svetkovinu Duhova i na Božić slave se dvije mise svetkovine, jedna *in terzo*, druga *in simple*. Ukoliko celebrant slavi drugu ili treću misu na Božić, slavi je na način tihe mise (*piane*), recitirajući, uz posluživanje jednog ili dvojice ministranata. Za svaku pjevanu misu crkvinarstvo plaća po 2 forinte, od čega kapelan svetišta daje nagradu kantorima koji sudjeluju u slavlju. Za drugu i treću božićnu misu daje se 2 forinta i 20 soldi (1 forint i 10 soldi po misi) za nagradu kantorima. Prikazat ćemo tablično datume blagdana i svetkovina te način pjevanja misa u crkvi Gospe od Zdravlja.

Tablica 2. Prikaz datuma, svetkovina i načina pjevanja misnih slavlja.

Datum	Svetkovina/Blagdan	Način pjevanja mise
1. siječnja	Obrezanje Gospodinovo ⁷²	<i>in simple</i>
6. siječnja	Bogojavljenje	<i>in terzo</i>
15. siječnja	Sv. Stošija	<i>in simple</i>
2. veljače	Očišćenje Marijino ⁷³	<i>in simple</i>
25. ožujka	Navještenje Marijino	<i>in simple</i>
Travanj	Uskrs I. slavlje Uskrs II. slavlje	<i>in terzo</i> <i>in simple</i>
Svibanj	Uzašašće Gospodinovo Pedesetnica I. slavlje Pedesetnica II. slavlje	<i>in simple</i> <i>in terzo</i> <i>in simple</i>
Lipanj	Tijelovo	<i>in simple</i>
29. lipnja	Sv. Petar	<i>in simple</i>
15. kolovoza	Uznesenje BDM	<i>in simple</i>

⁷² U poslijetridentskom razdoblju na 1. siječnja slavio se blagdan obrezanja Gospodinova, tek od 1931. godine slavi se blagdan Bogorodice. Usp. Zrinka NOVAK, »Utjecaj kulta Blažene Djevice Marije na neke aspekte pobožnosti na istočnoj jadranskoj obali u razvijenome i kasnome srednjem vijeku«, *Croatica christiana periodica*, god. 35, br. 67, Zagreb, 2011., str. 9–11.

⁷³ Z. NOVAK, »Utjecaj kulta Blažene Djevice Marije«, str. 9–10.

8. rujna	Rođenje BDM	<i>in simplo</i>
30. rujna	Sv. Jeronim	<i>in Simplo</i>
8. listopada	Sv. Šimun	<i>in simplo</i>
20. listopada	Posveta crkve	<i>in simplo</i>
1. studenoga	Svi sveti	<i>in simplo</i>
2. studenoga	Dušni dan	<i>in simplo</i>
8. kolovoza	Bezgrešno začeće BDM	<i>in simplo</i>
25. prosinca	Božić I. slavlje Božić II. slavlje Božić II. i III. misa	<i>in terzo</i> <i>in simplo</i> <i>piane</i>

Na samu svetkovinu Gospe od Zdravlja, 21. studenoga crkvinarstvo daje iznos od 7 forinti za tri svečana blagoslova i večernju molitvu od kojeg prihoda kapelan plaća asistenciju. Za namirenje ostalih šest svećanih blagoslova dužan je kapelan isplatiti iznos od 1 i pol forinte za svaki blagoslov, što sveukupno iznosi 9 forinti. Molitvu večernje za duše umrlih crkvinarstvo namiruje iznosom od 1 forinte i 40 soldi. U osmini Svih svetih svako jutro slave se pjevane svete mise na razne molitvene nakane i onome tko ih slavi pripada iznos od 3 i pol forinte prema starom običaju, a u slučaju žurne nakane iznos se penje na 4 forinte. U vrijeme korizme crkvinarstvo namiruje izvršene blagoslove u iznosu od 1 i pol forinte, bez obveze plaćanja sakristanu i orguljašu jer im je dužnost asistirati.⁷⁴

Uz već navedene duhovne djelatnosti otaca kapucina u Zadru tijekom druge polovice 19. stoljeća nalazimo i dvije nove. Dekretom od 16. listopada 1871. godine nadbiskup Petar Dujam Maupas ustanovio je Bratovštinu Gospe od Zdravlja u koju su mogli ući vjernici svih uzrasta, spola i staleža. Cilj je bratovštine bio staviti njene članove pod moćnu zaštitu Blažene Djevice kako bi ih očuvala u duhovnom i tjelesnom zdravlju. Bratovština je imala svoju regulu koju je potvrdio ordinarijat. Upravljanje bratovštinom povjereno je predstojniku kapucinskog hospicija i dvojici subraće, s obvezom da se godišnji prihodi i rashodi imaju predočiti ordinarijatu. Glavna svetkovina bratovštine bila je ona Gospe od Zdravlja 21. studenoga na velikom oltaru. Godišnji prihodi više od sto članova služili su za tekuće troškove, za slavlje misa u korist živih i preminulih članova, za subotnje blagoslove i druge zgode. Bratovština je bila pripojena Nadbratovštini Blažene Djevice zdravlja bolesnih sv. Josipa i sv. Kamila, koja je djelovala u rimskoj crkvi sv. Marije Magdalene s ciljem participiranja u oprostima kojima je to udruženje provideno.⁷⁵

Druga duhovna djelatnost koju su kapucini prakticirali očitovala se u održavanju misija. Fra Robert Menini, kapucin, objavio je 15. prosinca 1874. godine u katedrali početak svečane misije koja je donijela velike duhovne plodove. Misija je završena 27. prosinca. U radu su mu pomagali kapucini fra Rajmund i mons. Bartolini, počasnici kanonici katedrale u Trentu.⁷⁶

⁷⁴ HR-AZDN-16/2, *Spisi Zadarske nadbiskupije/Ordinarijata...*, spis br. 400 od 1. ožujka 1868. godine.

⁷⁵ C. F. BIANCHI, *Zara Cristiana*, str. 506–507.

⁷⁶ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, str. 448.

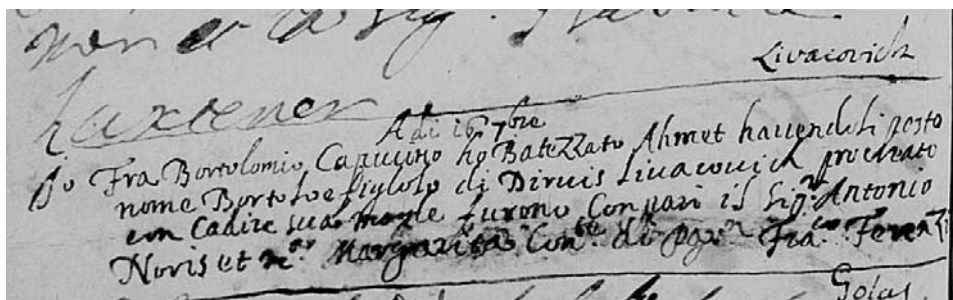
Tako je ta mala redovnička zajednica dala svoj skroman obol duhovnom i moralnom rastu građana Zadra u 18. i 19. stoljeću.

Summary

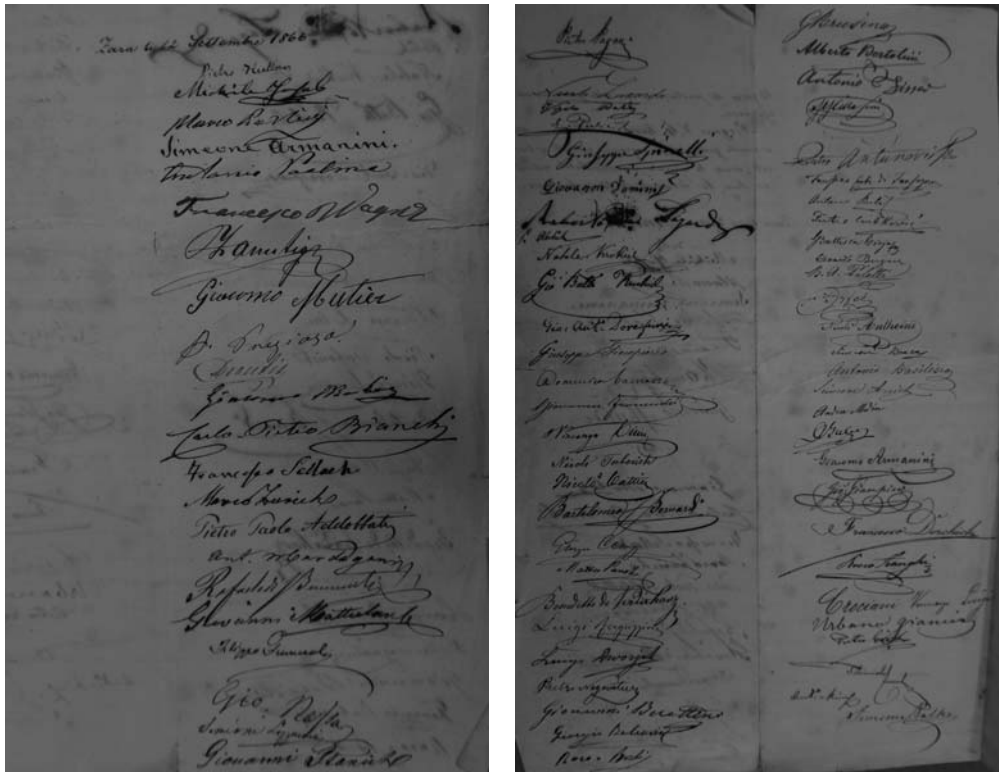
CAPUCHINS' TRACES IN ZADAR DURING THE 18th AND 19th CENTURIES

Investigation of the pastoral activities of the Capuchin order in Zadar in the eighteen and nineteen centuries has revealed that evangelic principles of this reformed ecclesiastical order attracted many believers from all the social strata and inspired them for more serious Christian engagement. Namely, simplicity and modesty of Capuchins' monastic life, together with their assistance to the needed ones and effective evangelic pastoral activities had an impressive impact to the population of contemporary Zadar. Long-lasting connection between the Capuchin hospice and sanctuary of the Our Lady of Health resulted with a special promotion of deeply rooted cult of St Mary within the city walls, but also in the nearby settlements outside of the city; especially thanks to the Shepherds of the Diocese of Zadar like Vicko Zmajević, who recognized values of this relatively new monastic community. Presented brief history of Capuchins' in Zadar and at the eastern Adriatic coast clearly reveals that this order acted in politically particularly turbulent times, when this area experienced changes of several political suzerainties: Venetian, French, and Austrian. Each of these political powers significantly influenced size and frame of Capuchins' activities. Still it is clear that humble Capuchin friars, in spite of all the calamities, did not stop their care for sick, wounded soldiers, and all those who needed any spiritual attention. In this way Capuchins testified their love to the God and mankind.

KEY WORDS: *Capuchins, Our Lady of Health, 18th and 19th centuries, Zadar, Vicko Zmajević.*

Sl. 1. Preslika iz Matice krštenih župe sv. Stošije za godinu 1647.

Sl. 2. Potpisi 78-ice zadarskih uglednika od 12. rujna 1866. godine

